

JOSEPH E. STIGLITZ

Gelişmekte olan ülkeler ve küresel kriz

BM Komisyonu, yetmiş beş yılı aşkın bir süre önce Keynes tarafından ileri sürülen bu eski meselenin, sağlıklı ve istikrarlı bir toparlanma için gerekli olduğunu savunmaktadır. Bu gibi reformlar bir gecede gerçekleşmezler. Ancak üzerinde derhal çalışmaya başlamadan da asla gerçekleşmezler.

Dünya Bankası'nın yüzde ikiye varacak oranda küçülme olacağını tahmin ettiği bu yıl, küresel ekonominin İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana geçirdiği en kötü yıl olacak gibi gözüküyor. Her şeyi doğru yapan ve Amerika Birleşik Devletleri'nden çok daha iyi makro ekonomik ve yasal politikaları olan gelişmekte olan ülkeler bile etkisini hissetmekte. Büyük oranda ihracatındaki hızlı düşüştü kaynaklanarak, Çin, büyümeye devam edecek gibi. Ancak son yıllardaki yüzde 11-12 civarındaki yıllık büyüme oranlarının çok daha altında olacak. Bir şeyler yapılmazsa, kriz, 200 milyona varabilecek sayıda insanı daha yoksulluğa itecek.

Bu küresel krize küresel bir yanıt vermek gerekiyor, ancak maalesef bunun sorumluluğu ulusal düzeyde kalıyor. Her ülke canlandırma paketini, kendi vatandaşları üzerindeki etkisini en üst düzeye çıkaracak şekilde hazırlamaya çalışıyor, küresel etki için değil. Teşvikin boyutunu değerlendirirken ülkeler kendi bütçelerine yükleyeceği mali-

yet ile artan büyüme ve istihdam açısından kendi ekonomilerine sağladığı yararı dengeleyecek. Yaranın ancak bir kısmı (çoğu küçük, açık ekonomilerde olacak şekilde) diğerlerine de ulaşacağı için canlandırma paketleri genellikle olabileceğinden daha küçük ve daha kötü tasarlanmış oluyorlar ki, bu da koordine bir canlandırma paketine ihtiyaç duyulmasının nedenidir. Bu, başkanlığını benim yürüttüğüm Birleşmiş Milletler Uzmanlar Kurulu'ndan çıkan ve ön raporu BM'ye teslim edilen küresel ekonomik kriz hakkındaki çeşitli önemli mesajlardan birisidir.

Rapor, G-20 girişimlerinin pek çoğunu desteklemekte fakat gelişmekte olan ülkeler üzerinde odaklanan daha güçlü tedbirler istemektedir. Örneğin, bütün ülkelerin canlandırma tedbirleri almaları gerektiğini kabul ederken (artık hepimiz Keynesçi olduk), gelişmekte olan çoğu ülkenin bunu yapacak kaynakları yok. Mevcut uluslararası kredi kurumlarının da yeni bir borç krizini başlatmaktan kaçınmasını istiyorsak, paranın bir kısmı, belki çoğu, hibe olarak verilmek zorunda. Geçmişte yardımlar, aşırı "koşulları" da beraberinde getirdi ki bunların bazıları daraltıcı para ve maliye

Bilgi ekonomisi alanındaki çalışması için 2001 yılında Nobel ödülü kazanan Joseph Stiglitz Başkan Clinton'ın Ekonomi Danışmanları Konseyinde Başkanlık yaptı ve Columbia Üniversitesinde Ekonomi Profesörüdür. Linda Bilmes ile beraber Üç Trilyon Dolarlık Savaş: Irak'taki Çatışmanın Gerçek Maliyeti adlı eseri yazmıştır.

politikalarına (şu anda ihtiyaç olunanın tam tersi şekilde) ve krizin temel nedenlerinden biri olan mali serbestleşmeye sürüklemişti.

REFORM SÜRECİ YAVAŞ, KRİZ BEKLEMEZ

Dünyanın çoğu yerinde Uluslararası Para Fonu'nun üzerinde, malum nedenlerden dolayı, koyu bir leke bulunmaktadır. Aynı zamanda yalnızca kredi alanların değil, fon tedarik edenlerin memnuniyetsizliği de vardır. Günümüzde likit fon kaynakları Asya ve Orta Doğu'da, fakat bu ülkeler, kendi söz haklarının kısıtlı olduğu ve genellikle kendi değerlerine ve inançlarına aykırı politikaları zorlayan kuruluşlara neden para versinler?

IMF ve Dünya Bankası tarafından önerilen idare reformları, elbette kendi başkanlarının nasıl seçtiğini etkileyerek nihayet masaya konmuş görünüyor. Ancak reform süreci yavaş, kriz ise beklenemez. Bu nedenle yardımın IMF'in yanında ya da onun yerine, bölgesel kuruluşlar da dâhil çok çeşitli kanallardan sağlanması kaçınılmazdır. Yirmi birinci yüzyıla daha uygun yönetim yapıları ile yeni kredi olanakları yaratılabilir. Bu hızla yapılabilir (ki bence yapılabilir), bu kredi olanakları, fonları dağıtmada önemli bir kanal olabilir.

G-20 ülkelerinin liderleri, Kasım 2008'deki zirvede, korumacılığı şiddetle kınamışlar ve kendileri bunu uygulamayacaklarını taahhüt etmişlerdi. Ne yazık ki bir Dünya Bankası araştırmasının gösterdiğine göre, bu 20 ülkenin 17'si, en başta da "Amerikan malı satın alın" ibaresini canlandırma paketine dâhil eden ABD, gerçekte yeni korumacı tedbirler aldılar. Ancak uzun zamandır kabul edildiği gibi sübvansiyonlar da gümrük vergileri kadar yıkıcı ve hatta zengin ülkeler daha kolay karşılayabildikleri için daha az adil olabiliyorlar. Küresel ekonomide herhangi bir zamanda eşit şartların hüküm sürdüğü bir ortam bulunmuş olsa bile artık yok; devasa sübvansiyonlar ve ABD'nin gerçekleştirdiği kurtarma eylemleri, her şeyi belki de geri dönülemeyecek bir şekilde değiştirdi.

EKONOMİK KOORDİNASYON KONSEYİ KURULMALI

Gerçekten, ileri düzeyde sanayileşmiş ülkelerdeki sübvansiyon almayan şirketler dahi haksız bir avantaj sağlamış durumdadır. Başarısız olursa kurtarılabileceklerini bildikleri için, diğerlerinin alamadığı riskleri alabiliyorlar. İç politika açısından sübvansiyonlar ya da garantilere yol açan koşullar anlaşılabilir olsa da gelişmiş ülkeler bunların küresel sonuçlarının farkında olmalı ve geliştirmekte olan ülkeleri bunlardan koruyacak yardımda bulunmalıdır.

BM Komisyonu'nun istediği orta vadeli girişimlerin önemli olanlarından birisi, yalnızca ekonomi politikalarını koordine etmekle kalmayıp, yaklaşan sorumluları ve kuruluşların yol açtığı boşlukları değerlendirecek küresel bir ekonomik koordinasyon konseyinin kurulmasıdır. Ekonomik sıkıntı derinleştikçe pek çok ülke, örneğin, iflas edebilir. Ancak bu gibi sorunlarla başa çıkmak için yeterli yasal çerçeveye hala sahip değiliz.

Üstelik mevcut küresel mali krizin omurgası olan ABD doları rezervine dayalı kur sistemi aşınmaktadır. Çin, bu konudaki endişelerini dile getirmiş ve merkez bankasının başkanı da BM Komisyonu'nun yeni bir küresel rezerv sistemi çağrısına katılmıştır. BM Komisyonu, 75 yılı aşkın bir süre önce Keynes tarafından ileri sürülen bu eski meselenin, sağlıklı ve istikrarlı bir toparlanma için gerekli olduğunu savunmaktadır. Bu gibi reformlar bir gecede gerçekleşmezler. Ancak üzerinde derhal çalışmaya başlamadan da asla gerçekleşmezler.

Joseph E. Stiglitz, Columbia Üniversitesi'nde Ekonomi Profesörüdür ve uluslararası para ve finans sistemi reformları üzerine çalışan Uzmanlar Kurulu'na, BM Genel Kurulu Başkanı tarafından atanarak başkanlık etmektedir. Yeni bir küresel rezerv kur sistemi 2006 tarihli Making Globalization Work/ Küreselleşme Nasıl İyileştirilebilir başlıklı kitabında tartışılmıştır.

BM Komisyonu'nun istediği orta vadeli girişimlerin önemli olanlarından birisi, yalnızca ekonomi politikalarını koordine etmekle kalmayıp, yaklaşan sorunları ve kuruluşların yol açtığı boşlukları değerlendirecek küresel bir ekonomik koordinasyon konseyinin kurulmasıdır. Ekonomik sıkıntı derinleştikçe pek çok ülke, örneğin, iflas edebilir. Ancak bu gibi sorunlarla başa çıkmak için yeterli yasal çerçeveye hâlâ sahip değiliz.